

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

ВІСНИК

**Чернігівського національного
педагогічного університету**

Випуск 104

ТОМ 1

Серія: ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

**Чернігів
2012**

Антупець О.О. ІДЕЇ ЕТНІЗАЦІЇ ДІТЕЙ НА ОСНОВІ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ М.А. МАРКЕВИЧА.....	3
Артюшенко О.Ф., Артюшенко А.О. ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ГОТОВНОСТІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ДО САМОМОНІЦІАЦІЇ.....	7
Архинова С.П. ОСВІТА ЯК ЧИННИК ОСОБИСТІСНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ЛЮДЕЙ ЛІТНЬОГО ВІКУ.....	11
Асолянц П.Г., Андріянова Г.І. ЗМІСТ НАВЧАННЯ НАПИСАННЯ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ З КОМП'ЮТЕРНОЮ ПІДТРИМКОЮ.....	15
Бартків О.С., Дурманенко Є.Д. ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.....	18
Безносюк К.В. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ПРЕДСТАВНИКАМИ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР.....	21
Блохіна І.О. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	24
Бобро А.А. ФОРМУВАННЯ ПОТРЕБИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	27
Бойко Т.В. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В ДИТЯЧИХ БУДИНКАХ СІМЕЙНОГО ТИПУ.....	31
Бондаренко З.П. РОЛЬ ВОЛОНТЕРСТВА У СОЦІАЛЬНОМУ ТА ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ СТУДЕНТІВ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	34
Борбич Н. В. ЗМІСТ, ФОРМИ І МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ.....	38
Борисюк С.О. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОБ'ЄКТІ КОНСУЛЬТАТИВНОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	42
Булавенко С.Д. ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО ТА ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	46
Вакуленко О.В. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ СПРИЯННЯ УСПІШНОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ.....	48
Величко Н.М. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН.....	53
Веретенко І. М. ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З СІМ'ЯМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	57
Веретенко Т. Г. ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	60
Волковницька Т.М. ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСЬКИХ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	63

ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСЬКИХ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті здійснюється аналіз досвіду роботи волонтерських об'єднань Чернігівського державного технологічного університету та визначаються напрями роботи волонтерських об'єднань, які сприяють професійному становленню майбутніх соціальних працівників.

Ключові слова: волонтерські об'єднання, волонтер, професійна компетентність, професійне становлення.

Постановка проблеми. Перехід України на нову систему освіти вимагає кардинальних змін у підході до підготовки кваліфікованих спеціалістів у вищих навчальних закладах. Болонський процес в Україні офіційно розпочався 19 травня 2005 року із підписанням відповідної декларації на Бергенській конференції. Відповідно до болонської системи освіти кількість аудиторних годин скорочується і збільшується час на самостійне опрацювання матеріалу студентами. За таких умов підвищується значення заходів, що мають формуючий вплив позааудиторно. Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери – це дуже відповідальний і кропіткий процес. Дана категорія спеціалістів, крім теоретичних знань має володіти певним арсеналом вмінь, навиків та особистісних характеристик. Вищий навчальний заклад має забезпечити не тільки теоретичну підготовку, а й формування необхідних професійних якостей. Тому, для підготовки кваліфікованих спеціалістів соціальної сфери вищим навчальним закладам необхідно залучати студентів до різного роду позааудиторних занять. Найбільш ефективним та значимим для майбутніх соціальних працівників є досвід волонтерської діяльності.

Питанню волонтерства присвячено чимало доробок як зарубіжних, так і вітчизняних авторів. В основному, це описання досвіду такої діяльності. Методичні розробки щодо підготовки волонтерів зустрічаються лише у виданнях центрів соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді [4; 6; 8]. Проблему волонтерства у педагогічній практиці досліджує З.П. Бондаренко [2; 3]. Питання класифікації волонтерських груп розкриває у своїх наукових статтях Т.Л. Лях [7].

Актуальність та важливість питання волонтерської практики для професійного становлення майбутніх соціальних працівників полягає в тому, що волонтерство для даних спеціалістів – це не просто вияв альтруїзму, а ще й один із способів спробувати себе в якості соціального працівника, отримати досвід роботи з різними категоріями клієнтів. А отже, така діяльність виступає втіленням теоретичних знань студентів на практиці.

Метою публікації є стислий аналіз досвіду залучення студентів Чернігівського державного технологічного університету до волонтерської діяльності та окреслення її значення у процесі професійного становлення майбутніх фахівців соціальної сфери.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Перш ніж перейти до аналізу організації волонтерського руху серед майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах вищого навчального закладу, варто визначитися з власне поняттям "волонтерство".

Волонтерство є способом підтримки, піклування, надання допомоги членам громади; взаємодії між людьми для спільного вироблення нових шляхів вирішення проблем, що виникають [7, 49].

Волонтерство – це добровільна неприбуткова діяльність, що сприяє покращенню ситуації різних вразливих категорій населення [6, 4].

Волонтерська група – це невелика за чисельністю спільнота людей, що діє на добровільних засадах, об'єднана певною благодійною діяльністю та утворена при державній чи неурядовій організації [7, 50]

Волонтери можуть допомагати як друзям, знайомим, сусідам, так і всьому суспільству. Лише допомога найближчим родичам не вважається волонтерською діяльністю. Волонтерство не зобов'язує до постійної, регулярної, довготривалої роботи. Час та місце надання допомоги не повинні заважати нормальній життєдіяльності людини. Якщо волонтером є студент, то його діяльність має проходити у вільний від навчання час, або робочий графік має бути узгодженим із керівництвом навчального закладу [8].

Соціальні працівники – фахівці вищої кваліфікації, люди дуже важливої й актуальної професії сучасності. Вони є провідниками багатопрофільної системи соціальної допомоги населенню. Сфера

їхньої діяльності мікро і макросоціум [5, 94]. Вирішення складних життєвих ситуацій клієнтів соціальних служб залежить від професійної компетентності спеціалістів даної сфери.

Професійну компетентність соціальних працівників визначають як якісну характеристику суб'єкта діяльності, що відображає інтегральний характер його підготовки та готовність особистості до реалізації цієї діяльності. Для ефективного здійснення соціальної роботи потрібні відповідні навички. Соціальний працівник, зокрема, повинен вміти:

- цілеспрямовано і з розумінням слухати інших;
- збирати інформацію, щоб підготувати соціальну історію, оцінку, звіт;
- формувати і підтримувати професійні відносини, спрямовані на надання соціальної допомоги;
- спостерігати та інтерпретувати вербальну і невербальну поведінку, використовуючи знання з теорії особистості та діагностичні методи;
- спрямовувати зусилля клієнтів на вирішення їхніх проблем та завоювати їх довіру;
- обговорювати делікатні проблеми з необхідною долею уваги та підтримки, викликаючи у клієнта довіру;
- творчо вирішувати проблеми клієнта;
- визначати момент призупинення терапевтичної допомоги клієнту;
- проводити дослідження та інтерпретувати їх результати;
- бути посередником і вести переговори між конфліктуючими сторонами;
- забезпечувати зв'язок між різними організаціями;
- повідомляти про соціальні потреби державним організаціям, приватним, громадським або законодавчим органам, що забезпечують фінансування відповідної діяльності [1, 3].

Як ми бачимо, практична складова професійної компетентності спеціалістів соціальної сфери є такою ж важливою як і теоретичні знання та особистісні характеристики (цінності, переконання, риси характеру). У процентному співвідношенні при підготовці бакалаврів соціальної роботи в середньому на практику відводиться 7,5% загальної кількості годин навчального плану, спеціалістів – 11,7%. Очевидно, що за таких пропорцій просто неможливо отримати такий неоціненний практичний досвід, необхідні вміння та навички роботи з різними категоріями клієнтів. Одним із шляхів вирішення даної проблеми є залучення студентів спеціальності "Соціальна робота" до волонтерської діяльності.

Волонтерство, що здійснюється студентами-майбутніми фахівцями соціальної роботи у державних та недержавних установах, є практичним втіленням теоретичних знань, воно виступає як процес набуття практичного досвіду майбутніми спеціалістами та має формуючий вплив на професійну компетентність.

У Чернігівському державному технологічному університеті ректорат та викладачі активно сприяють волонтерській діяльності студентів, особливо тих, хто навчається на факультеті соціальної роботи. Факультет має більше 10 років досвіду організації волонтерського руху. В навчальному закладі активно діють дві волонтерські організації різного спрямування – волонтерський центр "Довіра" та студентська соціальна служба. До роботи даних об'єднань залучаються студенти II-V курсів.

Керівництво навчального закладу, і деканат факультету соціальної роботи зокрема, заохочує волонтерську діяльність студентів як морально (грамоти, звання "Кращий волонтер року"), так і матеріально (премії, іменні стипендії), що сприяє збільшенню чисельності волонтерів.

Зупинимося більш детально на аналізі досвіду роботи волонтерського центру "Довіра", який існує вже більше 10 років. Керують роботою даного центру викладачі кафедри соціальної роботи Чернігівського державного технологічного університету. В середньому займаються волонтерською роботою щороку біля 40 студентів, хоча кількість і склад волонтерської групи змінюється. Волонтерами центру протягом 8 років (2002 – 2010 роки) успішно реалізовувався проект "Дозволь своєму серцю робити добро" на базі Чернігівського обласного центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів. Волонтерська група допомагала працівникам-реабілітологам у групах для дітей від 3 до 6 років, супроводжувала підопічних на процедури. Даний проект здобув звання "Кращий соціальний проект 2004 року" в обласному конкурсі "Волонтер року". Для студентів, які працювали в центрі по кілька років поспіль, волонтерська діяльність допомогла набутти досвіду соціальної роботи з дітьми-інвалідами, навчила толерантному ставленню до таких людей, віри та любові до них.

На сьогодні центром реалізуються різні напрями волонтерської діяльності. Одним із них є волонтерська діяльність у комунальному закладі Позапшкільний навчальний заклад "Центр роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання" Чернігівської міської ради. Спочатку волонтери проходять спеціальні тренінгові заняття, що присвячені специфіці соціальної роботи з дітьми вулиці, соціальними сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Потім допомагають фахівцям проводити різнопланові заходи (розвиваючі ігри, читання книжок, організація розважальних заходів і т.і.) для дітей, що звертаються до центру. Завдяки волонтерській діяльності в даному закладі студенти набувають досвід роботи з даною категорією клієнтів. Важливим є те, що студенти вчаться знаходити спільну мову з підлітками, зацікавлювати їх новими ідеями, залучати до корисних занять, показати інший бік життя – позитивний, гармонійний, здоровий, наповнений любові до людей і життя в цілому. Через незначну

різницю у віці спрацьовує принцип "рівний-рівному". Такі діти значно краще ідуть на контакт зі студентами, довіряють їм, розкриваються, що також є значною допомогою працівникам центру.

Однією з найбільш уразливих категорій клієнтів є одинокі непрацездатні особи. Волонтерський центр "Довіра" активно співпрацює з Територіальним центром соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Деснянської районної у м. Чернігові раді. Волонтерами та викладачами вже другий рік реалізовується проєкт "Університет третього віку". Його основна мета – це навчання людей похилого віку. Було розроблено навчальний план на рік. Заняття проводять як досвідчені викладачі, так і студенти старших курсів. Також волонтерами протягом 2011–2012 навчального року було проведено навчальний курс занять для людей похилого віку з інформатики у громадській організації "Гурбота про літніх людей".

Для молодих спеціалістів пенсіонери – це одна з найскладніших категорій клієнтів. Більшість молодих людей не хоче в майбутньому працювати з ними, хоча після закінчення навчального закладу випускники спеціальності "Соціальна робота" переважно працюють у системі соціального захисту населення саме з людьми похилого віку. Тому такий досвід є особливо корисним і необхідним для професійного становлення соціальних працівників. Студенти вчаться бути терпимими, люб'язними, вчаться слухати та вміти підтримати людину, яка вдвічі, а то й втричі старша за віком.

Ще одним напрямом роботи центру є проведення тренінгів, бесід, розвиваючих занять із підопічними Чернігівського обласного соціального центру матері та дитини "Батьки й дитина разом". Заняття проводяться для молодих жінок, які потрапили в складну життєву ситуацію і самі виховують дітей. Волонтери здобувають досвід проведення тренінгових занять, вчаться працювати в малих групах та проводити групу терапію.

Керівники центру "Довіра" активно розвивають такий напрям роботи, як соціальна анімація. В центрі організовано театральну секцію та секцію з організації свят для різних категорій населення. Студенти на практиці перевіряють отримані знання з навчальної дисципліни "Соціальна робота по організації дозвілля". Такий досвід стане у нагоді при роботі в будь-якій організації чи установі, що надає соціальні послуги.

Важливою складовою волонтерського руху Чернігівського державного технологічного університету є робота студентської соціальної служби. Дана служба здійснює свою діяльність за підтримки Чернігівського міського центру соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді під керівництвом і контролем досвідчених викладачів кафедри соціальної роботи. Провідні спеціалісти центру проводять підготовку студентів до волонтерської діяльності, активно залучають волонтерів до роботи центру. В середньому щороку служба налічує близько 30 волонтерів. Волонтери служби постійно беруть участь у проведенні благодійних заходів на рівні міста. Серед яких: акція "Вдягни місто в зелене" (прибирання міста та посадка дерев), акція до Дня захисту дітей в міському палаці культури та відпочинку (конкурс малюнків на асфальті, веселі старты, ігротеки та інше) та інші. Студентська соціальна служба активно співпрацює з дитячим підлітковим клубом за місцем проживання "Берегиня". Волонтери проводять для дітей вечорниці, патріотичні бесіди, ігри задля збереження українських традицій та побуту. Щороку за ініціативи студентських служб міста проводиться конкурс "Крок до сімейного життя", де змагаються студентські пари. Подібні акції здебільшого мають на меті профілактику негативних явищ в молодіжному середовищі, і волонтери мають можливість спробувати себе в цьому важливому напрямку соціальної роботи.

Служба співпрацює з громадською організацією Чернігівська міська асоціація "Конкордія". Волонтери активно залучені у реалізацію проєкту по інклюзивному вихованню дітей міста.

Активну роботу волонтери проводять в стінах свого навчального закладу. Варто виділити щорічну акцію "Мій дарунок тобі, малеча" до Дня Святого Миколая. Даний захід полягав у зборі коштів для придбання канцелярії для вихованців Чернігівської школи-інтернату та дітей із студентських сімей.

Волонтери служби проводять заходи, спрямовані на адаптацію першокурсників до навчання у вищому навчальному закладі та на формування згуртованості груп за допомогою розроблених тренінгів. Завдяки такій роботі студенти відчувають себе колективом, більше довіряють одне одному. Студенти-волонтери подають позитивний приклад своїм колегам, заряджають позитивом і також набувають практичного досвіду соціальної роботи з молоддю. Крім усього зазначеного, волонтери служби проводять лекції з елементами тренінгу в загальноосвітніх школах з профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі, допомагають у роботі практичному психологу. Така практика є вагомим внеском у професійне становлення фахівців соціальної сфери.

Виходячи з досвіду роботи волонтерських об'єднань Чернігівського державного технологічного університету, варто назвати наступні чинники, які сприяють якісній роботі волонтерів та їх зацікавленості:

– керувати волонтерською групою має досвідчений вмотивований та зацікавлений викладач, який має практичний досвід роботи. Своєю енергетикою та ентузіазмом він повинен наснажувати студентів, надихати їх на добро;

– кожен волонтер має пройти певний підготовчий курс, який складається із занять з елементами тренінгу, для засвоєння особливостей роботи волонтера і її специфіки з різними категоріями клієнтів зокрема;

– завдання та цілі волонтерської діяльності мають бути чіткими і зрозумілими;

– волонтерське об'єднання має співпрацювати з державними та недержавними організаціями, що надають соціальні послуги різним категоріям клієнтів. Під час роботи у волонтерському об'єднанні студенти мають отримати практичний досвід роботи якомога з більшою кількістю категорій клієнтів;

– на місці роботи за волонтерами має бути закріплений фахівець, який буде здійснювати функції супервізора (підказувати шляхи вирішення складних завдань, перевіряти правильність надання послуг і при необхідності надавати поради щодо їх корекції);

Волонтерська група має бути чітко структурована, у кожного визначена своя функція і роль. Розробляється графік чергувань, план роботи (з прізвищами виконавців і датами). У складанні даного графіку та плану мають брати участь практично всі волонтери. Для зручності графіки вивішують на стенді оголошень навчального закладу, у приміщенні волонтерського центру та в гуртожитках.

Серед студентів 3-го курсу факультету "Соціальної роботи" Чернігівського державного технологічного університету було проведено опитування. Результати опитування показали, що саме ті студенти, які займаються волонтерською діяльністю, бачать себе фахівцями соціальної роботи, відчувають як за час навчання в інституті змінюються їх цінності і переконання. Також більшість з них відмітила значний вплив на своє професійне становлення волонтерської діяльності.

Працівники державних та недержавних установ, які здійснюють надання соціальних послуг, зазначають, що студенти, які проходять практику і мають досвід волонтерської діяльності з різними категоріями клієнтів більш кваліфіковані та досвідчені ніж ті, хто має лише теоретичні знання.

Висновки. Волонтерська діяльність майбутніх фахівців соціальної сфери – це втілення теоретичних знань на практиці та формування професійної компетентності. Така діяльність дозволить майбутнім спеціалістам отримати необхідний досвід роботи, напрацювати необхідні вміння та навички. Завдяки волонтерській діяльності у студентів формуються такі особисті риси як емпатія, толерантність, співчуття, людяність, відповідальність, тактовність, комунікативні навички, швидкість реагування, гуманність та розвиваються організаторські здібності. Життя студента значно змінюється, набуває нового сенсу, стає більш наповненим та корисним для суспільства. А після закінчення навчального закладу молодий фахівець зможе приступити до виконання своїх посадових обов'язків на рівні професіоналів.

Використані джерела

1. Балабанова Л.В. Компетентність працівника: сутність, види (Управління персоналом) / Л.В. Балабанова / http://pidruchniki.com.ua/12281128/menedzhment/kompetentnist_pratsivnika_sutnist_vidi.
2. Бондаренко З. П. Зміст та технології підготовки студентів до волонтерської роботи / З. П. Бондаренко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – №2. – 2009. – С. 24 – 29.
3. Бондаренко З. П. Модель організації волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу / З. П. Бондаренко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – №4. – 2007. – С. 24 – 29.
4. Капська А. Й. Технологізація волонтерської роботи у сучасних умовах / [за ред. проф. Капської А. Й.] – К., 2001. – 140 с.
5. Карпенко О. Г. Вступ до спеціальності "Соціальна робота": [навчально-методичний посібник] / О. Г. Карпенко. – К. : Видавничий Дім "Слово", 2011. – 248 с.
6. Короткова Р. І. Підготовка соціальних працівників до роботи з волонтерами: [методичні розробки до програм "Діди Морози-волонтери" та "Інтерактивний театр"] / Р. І. Короткова, Ж. В. Петрочко. – К.: Вид-во Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, 2001. – 60 с.
7. Лях Т. Л. Підходи до класифікації волонтерських груп / Т. Л. Лях // Соціальна робота в Україні: теорія та практика. – 2010. – №3.
8. Пінчук І.М. Методичний посібник з надання дружніх послуг для молоді / [за ред. І. М. Пінчук, В. А. Сановської] – К., 2003. – 160 с.

Volkovnytska T.

STUDENTS VOLUNTEER ACTIVITY AS CONDITION OF PROFESSIONAL FORMATION OF FUTURE SOCIAL WORKERS

Work experience of Chernihiv State Technological University voluntary associations is analysed and aspects of volunteer associations work that promote professional formation of future social workers are defined.

Key words: *volunteer associations, volunteer, professional competence, professional formation.*

Стаття надійшла до редакції 26.10.2012